

Konkurencyjność gospodarstw cz. II

W poprzednim numerze zaprezentowaliśmy pierwszą część opracowania oceniającego konkurencyjność gospodarstw rolnych w województwie kujawsko-pomorskim. Omówiliśmy materiał i metody badawcze. Poniżej przedstawiamy potencjał produkcyjny, organizację produkcji i koszty analizowanych gospodarstw w zależności od kierunku i skali produkcji.

Potencjał analizowanych gospodarstw był zróżnicowany w zależności od kierunku produkcji i skali produkcji. Skala produkcji była skorelowana z powierzchnią gospodarstw, przy czym największe były gospodarstwa polowe i z mieszaną produkcją. Te ostatnie o dużej skali produkcji były największe obszarowo – średnio 415 hektarów użytków rolnych, te zaś z produkcją polową – 238,7 hektara. Z kolei gospodarstwa, w których dominującym kierunkiem produkcji było mleko i wieprzowina były obszarowo zbliżone niezależnie od skali produkcji (tab. 1). Gospodarstwa te różniły się jednak znacznie wielkością ekonomiczną, zróżnicowanie tych gospodarstw zwiększa się wraz ze wzrostem skali produkcji. Gospodarstwa trzodowe o dużej skali produkcji były pod względem wielkości ekonomicznej dwukrotnie większe niż gospodarstwa specjalizujące się w produkcji mleka, były także większe od gospodarstw polowych, które użytkowały około 240 ha użytków rolnych.

Powierzchnia gospodarstw była skorelowana dodatkowo z udziałem gruntów dzierżawionych, w gospodarstwach polowych i mieszanych o dużej skali produkcji udział ten wynosił około 50%, podczas gdy w gospodarstwach trzodowych i mlecznych o dużej skali produkcji udział gruntów dzierżawionych wynosił 25–28%. W gospodarstwach polowych i mieszanych o dużej skali produkcji mały był udział nakładów pracy własnej. Szczególnie w gospodarstwach mieszanych, stanowił zaledwie 8%. Z kolei najmniejsze nakłady pracy ogółem na 100 ha UR były w gospodarstwach polowych o dużej

skali produkcji – 1,7 AWU/100 ha UR. Małe nakłady pracy rekompensowane były większą wartością maszyn i urządzeń przypadającą na 1 AWU, czyli technicznym uzbrojeniem pracy. W gospodarstwach tych występowała zatem substytucja pracy żywej technicznymi środkami pracy. Najniższa wartość maszyn i urządzeń przypadająca na 1 AWU była w gospodarstwach z produkcją mieszaną o dużej skali produkcji – 77,5 tys. zł/AWU.

W tej grupie gospodarstw zarówno wartość aktywów trwałych na hektar, jak i na 1 AWU była najniższa spośród wszystkich analizowanych gospodarstw. Wynikało to z tego, że wraz ze wzrostem powierzchni gospodarstwa lepsze było wykorzystanie majątku trwałego.

Wraz ze wzrostem skali produkcji malał udział kapitału własnego w pasywach, było to związane ze wzrostem zadłużenia gospodarstw. Było ono na zbliżonym poziomie niezależnie od kierunku produkcji. W gospodarstwach o małej skali produkcji kształtowało się na poziomie 5–6%, o średniej skali produkcji 6–11%. Najbardziej były zadłużone gospodarstwa polowe i mieszane o dużej skali produkcji, bo zadłużenie majątku wynosiło około 18% (tab. 1).

Tabela 1. Potencjał produkcyjny gospodarstw w zależności od skali produkcji

Wyszczególnienie	J.m.	Skala produkcji		
		mała	średnia	duża
Gospodarstwa polowe				
Powierzchnia użytków rolnych	ha	28,12	68,13	238,73
Wielkość ekonomiczna SO	euro	24615	55538	157498
Udział gruntów dzierżawionych	%	16,31	24,21	41,58
Nakłady pracy ogółem na 100 ha UR	AWU	6,38	3,40	1,71
Udział pracy własnej w nakładach pracy ogółem	%	81,05	68,91	35,26
Wartość aktywów trwałych na hektar	zł	37 087	35 834	20 010
Wartość maszyn i urządzeń na AWU	zł	88 177	235 586	269 846
Udział kapitału własnego w pasywach	%	94,07	88,76	81,23
Gospodarstwa trzodowe				
Powierzchnia użytków rolnych	ha	17,43	29,94	52,50
Wielkość ekonomiczna SO	euro	33 084	74 669	17 6461
Udział gruntów dzierżawionych	%	11,58	17,36	25,72
Nakłady pracy ogółem na 100 ha UR	AWU	9,51	6,49	4,63
Udział pracy własnej w nakładach pracy ogółem	%	99,12	94,38	75,98
Wartość aktywów trwałych na hektar	zł	36 869	40 565	43 993
Wartość maszyn i urządzeń na AWU	zł	51 751	102 976	187 147
Udział kapitału własnego w pasywach	%	93,62	94,40	88,74
Gospodarstwa mleczne				
Powierzchnia użytków rolnych	ha	16,71	30,49	54,75
Wielkość ekonomiczna SO	euro	24 487	46 053	87 841
Udział gruntów dzierżawionych	%	11,32	22,57	28,49
Nakłady pracy ogółem na 100 ha UR	AWU	10,74	6,48	4,86
Udział pracy własnej w nakładach pracy ogółem	%	97,03	95,91	80,41
Wartość aktywów trwałych na hektar	zł	36 427	37 680	39 078
Wartość maszyn i urządzeń na AWU	zł	40 864	108 956	181 513
Udział kapitału własnego w pasywach	%	96,97	91,10	85,96
Gospodarstwa mieszane				
Powierzchnia użytków rolnych	ha	24,77	65,60	415,00
Wielkość ekonomiczna SO	euro	35 191	85 551	545 002
Udział gruntów dzierżawionych	%	16,92	28,92	55,43
Nakłady pracy ogółem na 100 ha UR	AWU	7,20	3,49	3,86
Udział pracy własnej w nakładach pracy ogółem	%	94,02	84,73	8,09
Wartość aktywów trwałych na hektar	zł	37 385	32 185	14 745
Wartość maszyn i urządzeń na AWU	zł	78 185	177573	77 465
Udział kapitału własnego w pasywach	%	94,45	89,01	82,20

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Polski FADN

Organizacja produkcji wynikała z przyjętego kierunku produkcji. Analizowane gospodarstwa różniły się liczbą utrzymywanych zwierząt, obsadą na 100 ha UR, a także udziałem produkcji roślinnej i zwierzęcej w strukturze produkcji. W gospodarstwach polowych produkcja zwierzęca miała marginalny udział w strukturze produkcji, od 5% w gospodarstwach o dużej skali produkcji do 12% w gospodarstwach o małej skali produkcji. W gospodarstwach tych dominowała produkcja zbóż i roślin oleistych.

Szczególnie duży udział był roślin oleistych w gospodarstwach polowych o dużej skali produkcji. W tej grupie gospodarstw produkcja roślinna to 95% produkcji ogółem, w tym udział zbóż wynosił 56%, a udział oleistych 28% (tab. 2) Skala produkcji roślinnej była skorelowana dodatnio z udziałem roślin oleistych w przychodach.

W gospodarstwach trzodowych udział produkcji żywca wieprzowego w strukturze produkcji wynosił od 65% w grupie gospodarstw o najmniejszej skali produkcji do 75%

w gospodarstwach o dużej skali produkcji. Gospodarstwa te różniły się obsadą trzody i liczbą sprzedanych tuczników w zależności od skali produkcji. Obsada trzody chlewnej w gospodarstwach o dużej skali produkcji wynosiła ponad 350 sztuk przeliczeniowych (LU) na 100 ha UR i była dwukrotnie większa niż w gospodarstwach o małej skali. Te pierwsze sprzedawały w ciągu roku ponad 1 200 tuczników¹, tj. 6,6 razy więcej niż gospodarstwa o małej skali produkcji.

Gospodarstwa specjalizujące się w produkcji mleka różniły się obsadą, wielkością stada krów, jak i pozostałego bydła. Gospodarstwa o dużej skali produkcji utrzymywały około 44 krów i 27 sztuk pozostałego bydła, a więc 3,8 razy więcej niż gospodarstwa o najmniejszej skali, a obsada bydła była większa tylko o 17,2% (1,2 razy). Wynika to z tego, że większe pogłowie bydła było utrzymywane w gospodarstwach większych obszarowo. I tak, powierzchnia gospodarstw o dużej skali produkcji w stosunku do gospodarstw o małej skali produkcji była 3,3 razy większa, a pogłowie bydła 3,8 razy. Wzrost obsady był zatem tylko nieznacznie większy od wzrostu powierzchni gospodarstwa. Ta zależność niemalże proporcjonalnego wzrostu pogłowia bydła od wzrostu powierzchni gospodarstwa wynika z konieczności zapewnienia produkcji pasz objętościowych.

Ostatnią analizowaną grupą były gospodarstwa z produkcją wielokierunkową. Ze struktury produkcji wynika, że udział produkcji zwierzęcej i roślinnej w strukturze produkcji ogółem był zbliżony i wynosił około 50%. Gospodarstwa te uprawiały zboża, których udział w powierzchni użytków rolnych stanowił 50–60% oraz produkowały żywiec wieprzowy i mleko. Te obszarowo największe gospodarstwa, z powierzchnią użytków rolnych 415 hektarów, sprzedawały rocznie ponad 1 300 sztuk tuczników, ponadto utrzymywały 90 krów i 76 sztuk pozostałego bydła. Z kolei gospodarstwa mieszane o małej i średniej skali produkcji nastawione były na uprawę zbóż i chów trzody chlewnej (tab. 2).

Tabela 2. Organizacja produkcji gospodarstw w zależności od skali produkcji

Wyszczególnienie	J.m.	Skala produkcji		
		mała	średnia	duża
Gospodarstwa polowe				
Obsada trzody chlewnej na 100 ha UR	LU	14,11	10,27	3,46
Obsada bydła na 100 ha UR	LU	5,28	4,45	2,25
Udział produkcji roślinnej w produkcji ogółem	%	88,77	91,22	94,50
Udział produkcji zbóż w produkcji ogółem	%	37,65	40,89	56,23
Udział produkcji roślin oleistych w produkcji ogółem	%	15,10	17,62	28,04
Udział zbóż w powierzchni UR	%	57,03	55,70	62,86
Gospodarstwa trzodowe				
Obsada trzody chlewnej na 100 ha UR	LU	169,18	242,95	350,23
Obsada bydła na 100 ha UR	LU	4,65	3,70	1,76
Trzoda chlewna	LU	29,82	72,73	183,87
Sprzedaż trzody chlewnej w przeliczeniu na tuczniki	szt.	188	480	1232
Udział produkcji zwierzęcej w produkcji ogółem	%	65,20	69,58	75,94
Udział produkcji wieprzowiny w produkcji ogółem	%	65,02	69,58	75,94
Udział zbóż w powierzchni UR	%	79,43	79,61	77,64
Gospodarstwa mleczne				
Obsada bydła na 100 ha UR	LU	110,63	120,71	129,65
Obsada trzody chlewnej na 100 ha UR	LU	10,77	7,03	2,69
Liczba krów w gospodarstwie	LU	10,86	21,89	44,41
Pozostałe bydło	LU	7,63	14,91	26,58
Udział produkcji zwierzęcej w produkcji ogółem	%	72,03	80,05	86,03
Udział produkcji mleka w produkcji ogółem	%	61,67	68,09	75,88
Udział zbóż w powierzchni UR	%	39,83	36,73	32,54
Gospodarstwa mieszane				
Obsada trzody chlewnej na 100 ha UR	LU	70,93	73,19	48,99
Obsada bydła na 100 ha UR	LU	36,68	22,06	40,39
Liczba krów	LU	2,65	5,37	91,75
Pozostałe bydło	LU	6,44	9,10	75,86
Trzoda chlewna	LU	17,57	48,02	203,30
Sprzedaż trzody chlewnej w przeliczeniu na tuczniki	szt.	110	317	1362
Udział produkcji roślinnej w produkcji ogółem	%	49,39	49,89	47,92
Udział produkcji zwierzęcej w produkcji ogółem	%	49,82	49,65	51,14
Udział zbóż w powierzchni UR	%	58,88	61,78	49,84

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Polski FADN

Organizacja produkcji, jak i skala produkcji miały duży wpływ na koszty produkcji. W tabeli 3, przedstawiono koszty w zależności od kierunku i skali produkcji. Analizowano koszty ogółem, koszty bezpośrednie i koszty czynników zewnętrznych, przeliczone na hektar użytków rolnych i na 100 zł produkcji. Kosztami, które mają wpływ na wielkość produkcji są koszty bezpośrednie na hektar użytków rolnych, wielkość tych kosztów jest miarą intensywności produkcji. Wraz ze wzrostem skali produkcji wzrastała intensywność produkcji. Wyjątek stanowiły gospodarstwa polowe,

w których intensywność produkcji utrzymywała się na tym samym poziomie, około 2 100 zł/ha UR. Ponadto intensywność produkcji w tych gospodarstwach była najniższa spośród analizowanych kierunków produkcji. Z kolei najwyższa intensywność produkcji występowała w gospodarstwach trzodowych i wzrastała wraz ze wzrostem skali produkcji. W gospodarstwach o dużej skali produkcji, koszty bezpośrednie na hektar były o 92% wyższe w stosunku do gospodarstw o małej skali. Wynika to z tego, że w gospodarstwach produkujących żywiec wieprzowy jest duży

udział pasz z zakupu, które w strukturze kosztów stanowią 60–80%. Niska była natomiast intensywność produkcji w gospodarstwach mieszanych, szczególnie w gospodarstwach o dużej skali produkcji, w których produkcja zwierzęca stanowiła 50%, miało to niewątpliwie wpływ na produktywność ziemi. Syntetyczną miarą kosztów są koszty ogółem na 100 zł produkcji. Tylko w gospodarstwach specjalizujących się w produkcji mleka, średnie koszty ogółem na 100 zł produkcji malały wraz ze wzrostem skali produkcji. W gospodarstwach o dużej skali produkcji koszty ogółem w latach 2010–2014 na 100 zł produkcji wynosiły 71,40 zł i były mniejsze o 8% w stosunku do gospodarstw o małej skali produkcji. W pozostałych grupach gospodarstw wzrost skali produkcji skutkował wzrostem kosztów. Szczególnie duży wzrost kosztów występował w gospodarstwach z produkcją wielokierunkową o dużej skali produkcji. Ponoszone przez nie koszty przeliczone na 100 zł wartości produkcji wynosiły 103,67 zł. Spowodowane to było znaczącym wzrostem kosztów czynników zewnętrznych. Gospodarstwa wielokierunkowe mają najwięcej cech przedsiębiorstwa – podstawową siłę roboczą stanowią pracownicy najemni, są silnie powiązane z bankami i dzierżawią dużo ziemi. Koszty zewnętrznych czynników produkcji wynosiły w tych gospodarstwach 23,03 zł/100 zł produkcji (stanowiły 22,2% w kosztach ogółem) i były największe spośród analizowanych gospodarstw. Koszty te mają charakter stały, gospodarstwa nie mogą reagować elastycznie na zmiany koniunktury i mają ograniczone możliwości obniżenia tych kosztów. Gospodarstwa wielokierunkowe o dużej skali produkcji miały dużą produkcję zwierzęcą, utrzymywały 168 sztuk bydła, w tym ponad 90 krów i sprzedawały rocznie 1 300 tuczników, użytkowały ponad 415 hektarów gruntów. W latach 2010–2014 zatrudniały średnio w roku 15 pracowników (AWU), a koszty pracy najemnej wynosiły 676 tys. zł, tj. 19,72 zł/100 zł produkcji.

Tabela 3. Koszty produkcji gospodarstw w zależności od skali produkcji

Wyszczególnienie	J.m.	Skala produkcji		
		mała	średnia	duża
Gospodarstwa polowe				
Koszty bezpośrednie na hektar UR	zł	2 179	2 185	2 138
Koszty ogółem na 100 zł produkcji	zł	76,77	79,66	83,01
Koszty czynników zewnętrznych na 100 zł produkcji	zł	6,41	7,88	12,86
Koszty wynagrodzeń na 100 zł produkcji ogółem	zł	3,48	2,99	6,73
Udział kosztów czynników zewnętrznych w kosztach ogółem	%	8,35	9,90	15,49
Udział wynagrodzeń w kosztach ogółem	%	4,53	3,75	8,11
Gospodarstwa trzodowe				
Koszty bezpośrednie na hektar UR	zł	5 521	7 544	10 582
Koszty ogółem na 100 zł produkcji	zł	81,36	80,40	83,25
Koszty czynników zewnętrznych na 100 zł produkcji	zł	1,94	1,74	3,18
Koszty wynagrodzeń na 100 zł produkcji ogółem	zł	0,16	0,49	1,55
Udział kosztów czynników zewnętrznych w kosztach ogółem	%	2,38	2,17	3,82
Udział wynagrodzeń w kosztach ogółem	%	0,20	0,61	1,86
Gospodarstwa mleczne				
Koszty bezpośrednie na hektar UR	zł	2 412	3 205	4 344
Koszty ogółem na 100 zł produkcji	zł	77,55	73,35	71,40
Koszty czynników zewnętrznych na 100 zł produkcji	zł	2,08	3,25	4,37
Koszty wynagrodzeń na 100 zł produkcji ogółem	zł	0,78	0,58	1,80
Udział kosztów czynników zewnętrznych w kosztach ogółem	%	2,68	4,43	6,12
Udział wynagrodzeń w kosztach ogółem	%	1,00	0,80	2,52
Gospodarstwa mieszane				
Koszty bezpośrednie na hektar UR	zł	3 425	3 702	3 985
Koszty ogółem na 100 zł produkcji	zł	80,69	83,92	103,67
Koszty czynników zewnętrznych na 100 zł produkcji	zł	3,39	5,29	23,03
Koszty wynagrodzeń na 100 zł produkcji ogółem	zł	1,05	1,61	19,72
Udział kosztów czynników zewnętrznych w kosztach ogółem	%	4,20	6,30	22,22

¹ W wynikach standardowych FADN nie ma informacji o liczbie sprzedanych tuczników, a dostępne są tylko dane dotyczące wartości produkcji żywca wieprzowego. W tabeli 2 sprzedaż trzody chlewnej podano w przeliczeniu na tuczniki, którą obliczono z wartości produkcji żywca wieprzowego – SE225 (Wyniki standardowe FADN) podzielonej przez średnią wartość tuczniaka w danym roku (115 kg razy średnia cena w roku). Dane o liczbie sprzedanych tuczników są zatem wielkością przybliżoną, gospodarstwa sprzedają nie tylko tuczniaki, ale również wybrakowane stado podstawowe, warchlaki lub prosięta.

dr Roman Sass
Kujawsko-Pomorski Ośrodek
Doradztwa Rolniczego
fot. L. Piechocki

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Polski FADN

BIURO RACHUNKOWE VAT PIT ZUS

KUJAWSKO-POMORSKI
OŚRODEK DORADZTWA ROLNICZEGO
w Minikowie

Specjaliści Kujawsko-Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego poprowadzą dla Ciebie

- VAT w rolnictwie
 - podatek dochodowy
 - rozliczenia ZUS, kadry i płace
 - ewidencja dla beneficjentów PROW 2014-2020

Rolniku!

Rozliczasz VAT na zasadach ogólnych? Prowadzisz pozarolniczą działalność gospodarczą? Zatrudniasz pracowników? A może zamierzasz skorzystać z PROW 2014-2020?

Oferujemy Ci fachową pomoc! Zgłoś się do naszych specjalistów

**Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego
w Minikowie**
89-122 Minikowo
tel.: 52 386 72 14, e-mail sekretariat@kpodr.pl

Oddział w Przysieku
ul. Parkowa 1, 87-134 Zławieś Wielka,
tel. 56 611 09 19, e-mail: przysiek@kpodr.pl
Oddział w Zarzeczewie
ul. Nizinna 9, 87-801 Włocławek,
tel. 54 255 06 00, e-mail: zarzeczewo@kpodr.pl